

Valašský soubor

KAŠAVA

85. beseda u cimbálu

Fryšták 13. října 2018

*Tance nejen lašské
aneb*

*Zase ten Janáček,
ale trochu jinak ...*

Obyvatelé obce Strání a účastníci schůze Pracovního výboru pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku, která se konala 19. srpna 1906 ve Strání (vpravo v pozadí L. Janáček)

Milí přátelé,

vítáme Vás na další besedě u cimbálu Valašského souboru Kašava. Ti z Vás, kteří jsou pravidelnými návštěvníky našich programů, vědí, že se snažíme seznamovat naše diváky nejen s folklorem jednotlivých českých a moravských národopisných regionů a folklorními soubory či jednotlivci, kteří je reprezentují, ale také že si připomínáme významné osobnosti, které jsou spojeny s poznáním naší lidové kultury a jejím uchováním pro další generace. Letošní 90. výročí úmrtí skladatele Leoše Janáčka jsme proto nemohli nechat bez povšimnutí – a to i přesto, že jsme mu v minulosti věnovali již několik programů. Jeho umělecký, literární a folkloristický odkaz je natolik bohatý, že se vždy dá připomenout jinak a představit divákům něco nového. V dnešním pořadu si tak budeme povídat o jeho zájmu o lidové písně a tance různých moravských regionů a také o tom, že jeho Lašské tance vlastně původně vůbec nebyly Lašské a že ve Strání se dnes tančí o fašanku tanec podšable mimo jiné i díky Janáčkově – aniž to většina tanečníků vůbec tuší... A připomeneme si, že Janáček nebyl jen geniální skladatel, ale také významný fejetonista. Že to nevíte? Přesvědčte se sami:

Moje Lašsko

Lubina s boku pásma radhoštského překotem padá do rokle. V Ondřejnici, když teče Měrkovicemi, taktak že husy se v ní koupají. Vody Odry v Košatce jak by pro hloubku už jen stály. Ostravice je jak kalená ocel. Kam vy, řeky zpěvného Lašska, spějete?

Pod hukvaldským zámekem, v údolíčku, že bys kamenem ho přehodil, byla hospůdka „U Harabišů“. Okna jak z ohně sálavého do tmy vsazena. Uvnitř jizby krájej dým a výpary.

Žofka Harabišová jde z ruky do ruky. Tanečnice.

Čtyřicet pět let minulo - - -

Jsem nakloněn nad korekturou Lašských tanců.

V notách sedí mi jizba napěchovaného lidu, zpocených, zčervenalých tváří: Vše se hýbe, klaní, vrtí. Proč do světa má jít partitura těch Lašských tanců? Teď, po tolika letech?

Připadá mi, že Vy, říčky Lašska, honíte se rytmy těch jeho tanců, z dávných věků až i dnes...

Na paměť té letní teplé noci a na chválu rodného mojeho Lašska půjde partitura plná mihavých notiček, plná laškovných nápěvků, švitořivých i zamyšlených, do světa.

Ať rozsévá veselí a kouzlí na tvářích úsměv!

Leoš Janáček

TANCE VALAŠSKÉ A LAŠSKÉ

Leoš Janáček

„Hajného dcerka, Žofka Havlova, ta prý zná písni! A hraje i na harmoniku; hukvaldským pánům hrává.“

Tak mi hlásali, když jsem o prázdninách r. 1888 navštívil svou rodnou vísku.

Zdráhala se, zapírala: ale konečně přece nám zahrála, a když mnohé tóny „nevešly do harmoniky“, tož nám píseň takovou zazpívala.

„Co to hrajete?“ „To jsou „pilky“; to zase „požehnaný“, to „zeman“, *Mám já pěknou zahrádku*, „troják“, „kyjový“, „kohut“, „kovář“, atd. Hledal jsem toliko písně, ale našel jsem mnohem více.

Přiznávám se, že do té doby pohlížel jsem na *tance* s jakýmsi netajeným opovržením. To jméno se mi již nelíbilo, tím více způsob tančení. Viděl jsem v tom kus cizáctví, které neúprosně hlodá na svéráznosti naší.

Nemohu s vámi tedy sdělit radost, když jsem *pouhou náhodou* ve valašské dědině, dosud málo tknuté moderním duchem, seznal jednak ušlechtilé a půvabné, jednak rázovité pohyby neznámých mi dosud tanců!

Několik vzácných lašských tanců starodávných zahrál mi cymbalista starý, Jan Myška z Petřvaldu, na svém malém nástroji (23 pětistrunných potahů v objemu G chromaticky až ku fis2).

Těžko se jich navzpomínal – vždyť prý dlouho již tomu, co si jich na svatbách málokdo žádá – to jen ti chudší. U těch bohatších jest „celá“ muzika (rozuměj *plechové nástroje*); těm se hrají „valcry“ a někdy též „ruská polka“.

Však s neodolatelnou silou draly se ty staré jaderné nápěvy z paměti starochovy, když jí přispěla spanilomyslná pí. Jungová. Se sálavým ohněm hnal tanec za tancem, píseň za písní. Že jsou to *naše* tance a že jsou to *staré* tance, soudím dle nápěvů. Modulace tónová i tóninová, jakož i třesavý rytmus svědčí o tom, že jsou to písně cymbálové. Poslyšme některý ze „starodávných“. – Zádumčivý jest v celku; jen tu a tam se to vyjasní neočekávaně. [...]

Starodávný

jest z nejkrásnějších po stránce hudební a z nejpůvabnějších seskupením a pohybem. Těžko je mi *tak* vyjadřovati se při rozboru, aby mi rozuměno bylo i od méně hudebně vzdělaných. Chci se o to pokusiti.

Zahrajeme-li si „starodávný“, tož vnímavá mysl snadně postřehne, jak celek se na *dva* díly svým obsahem rozpadá. Zakončením prvního dílu jsme u porovnání s prvním zvukovým dojmem vždy jaksi *vzrušení*: připadá nám, jako bychom byli *stoupali*.

Zakončení druhého dílu u porovnání s prvním zvukovým dojmem druhého dílu usmíruje nás v největší míře. Skladatelé vědí, jakých tu třeba souzvukových spoju, aby se docílilo takového účinku. Bohužel ubírají se dávno ušlapanou cestičkou, jak bychom skladbami dotvrditi mohli. Od prvního stupně stoupá to k pátému a odtud opět k prvnímu té neb oné tóniny.

Naši lidoví skladatelé jsou vynalézavější. Tak např. prvním stupněm v d-moll začnou a spojem druhého stupně s prvním, ale v G-dur, I. díl zakončují. Druhý díl počne prvním stupněm v C-dur, dotkne se v nápěvu tónu fis, s důrazem odpočine na sníženém sedmém stupni v D-dur a ukončuje v této tónině prvním stupněm. Oživneme a rozjaříme se následkem tak bohatých dojmů, uvážíme-li ještě, že každý díl se opakuje. Nápěv dlužno vřaditi do skupiny tzv. bohatýrských písní; svědčí tudíž, mimo jméno tance, o jeho velikém stáří.

Požehnaný

Jak vysloviti hudební ráz tohoto tance? Stejnoměrné, drobounké vlnky na hladině – živý, úryvkovitý dialog, bez velkého vzrušení duševního – samé uzavírané spoje harmonické: to je asi jádrem tohoto tance. Prvý díl o *čtyřech* taktech stojí proti druhému, drobněji článkovanému, o šesti taktech. Tato nesouměrnost jest však zdůvodněna obsahem.

Rychlost skupení o dvou rovných dobách (2/4 takt) jest dosti velká. Tanec tento působí i svým výrazem dramatickým.

Čeladenský

Poslechněte, jak to v druhém dílu laškuje! Čtyřikrát opakuje se drobounké thema na ja-drném basu: výtečná to protiva prvému dílu s úsečným rytmem. Celek jest zajímavý prvek formový, marně po jeho vzorci hledáme v dočasných naukách! Jest náš, jest celý náš. Jest to též sloha, perioda; avšak s jejím rázem nepotkáš se ani u Mozarta, Haydna a Beethovena atd., proto nezaslechněš slova o domácích formách ani tam, kde se vychovává náš v pravdě nadaný dorost hudební, proto jsou ony *zvláštností* a ne *pravidlem, vzorem*, proto slyšíme Schumanna, Wagnera, Mendelssohna atd. ve stém vydání a v každé nové skladbě. Považme nyní, že tyto krátké, rázovité prvky hudební jsou vlastně *themou*.

„Přehazujem to do jiného tónu,“ pravil mi zkrátka jeden z hudebníků, když jsem se tázal, jak a co hrají, když se *děle* tančí?

Tímto „přehazováním“ vzniká onen úsečný způsob modulace, když dojem tóniny jedné mžikem se mění v určitou tóninu druhou. Že tyto „přehozené tóny“ jsou vlastně *imitací* (popěvem) původního znění, netřeba dokládati; proto tvrditi můžeme, že sloh většiny našich tanců jest *thematický*.

[...]

Máme formy svoje v hudbě i tanci, jež *jsou krásné*: to jest národní hudba i národní tanec. Neověšujeme, ale též *neověšujeme* cizí strom poznání ani cizí útvary našimi figurkami melodickými nebo rytmickými: to není národní hudba. Odmítnouti třeba tvrzení, že by se nám nedostávalo materiálu hudebního. Máme svou chromatiku v melodii i harmonii, svůj rytm taktový i recitativný, své způsoby modulační, svou hudbu homofonní i polyfonní, svůj sloh oporový i thematický: *mějme i svoje učiliště hudební* a zajisté snadně doplníme si systematicky všechny nauky hudební.

Moravské listy 3. ledna 1891 (kráceno)

Program

1. Pilky VS Kašava
2. Ujis, nevěsto, ujis stala (dle zápisů L. Janáčka) CM VS Kašava
3. L. Janáček: Moravská lidová poezie v písních I CM Kašava
zpěv L. Vaculíková a M. Peprník
 - Láska (Ej, lásco, lásco)
 - Kouzlo (Co to máš, děvečko)
 - Obrázek milého (Šla děvečka do háječka)
 - Nejistota (U Dunaja stála)
 - Stálost' (Zelené sem sela)
4. Požehnaný VS Kašava
5. L. Janáček: Moravská lidová poezie v písních II CM Kašava
zpěv L. Vaculíková a M. Peprník
 - Vernost' (Okolo Hradišča)
 - Komu kytka (Sedělo děvča)
 - Hájný (Hajíčku zelený)
 - Muzikanti (Muzikanti, co děláte)
6. Gajdošské písně ze Strání Pavel Popelka
7. Fašanková obchůzka s tancem podšable fašančáři ze Strání
8. Řemesla SLPT Valašský vojvoda
9. Starodávny
10. U Harabiša

Pořadem provází Lucie Uhlíková

Změna programu vyhrazena!

Účinkují

Soubor lidových písní a tanců Valašský vojvoda

Organizační vedoucí souboru: **Věra Tobolová**

Choreografky: **Lenka Eliášová, Ludmila Fizková**

Umělecký vedoucí CM: **Zdeněk Tofel**

Primáš CM: **Jan Šošola**

skupina fašancářů ze Strání

gajdoš Pavel Popelka

Valašský soubor Kašava

Umělecká vedoucí: **Lucie Uhlíková**

Vedoucí taneční složky: **Ondřej Pavlišťík**

Umělecká vedoucí CM VS Kašava: **Petra Pavlišťíková**

Primáška CM VS Kašava: **Kateřina Dlabajová**

CM Kašava s primášem Petrem Králem

Pěvečtí sólisté: **Lenka Vaculíková, Martin Peprník**

Program připravili

Autor a režie: **Lucie Uhlíková**

Produkce: **VS Kašava a Mladá Kašava**

Zvuk a světla: **Marcel Rech, Alois Kopřiva**

Po dobu trvání programu je bufet uzavřen.

Kouření je v celé budově zakázáno.

Besedu finančně podpořil Zlínský kraj

Zlínský kraj

Zveme Vás na akce Kašavy v sezóně 2018/2019

15. prosince 2018, 19.30, Fryšták, 86. beseda u cimbálu

24. prosince 2018, 22.00, náměstí Míru ve Zlíně, Štědrovečerní zpívání

9. února 2019, 19.30, Fryšták, 48. valašský bál

Klub přátel Kašavy

Jestliže jste pravidelnými návštěvníky akcí Kašavy, ve Vašem kulturním kalendáři určitě nikdy nechybí dvě besedy u cimbálu, valašský bál, besídka dětských folklorních souborů a naše další akce. Staňte se členy Klubu přátel Kašavy a budete moci využívat těchto výhod:

- koupě až šesti vstupenek se slevou 20 %,
- zaslání pozvánek na akce Kašavy,
- prémie při návštěvě akcí: dnes litr vína za polovinu,
- sleva na nákup ve vybraných obchodech: Pánská móda Sýkora – 20% sleva, kavárna-vinotéka BALKAN EXPRESS – 5% sleva na víno, 15% sleva na útratu v kavárně, Katka Květiny – sleva 15 % na nákup řezaných a hrnkových květin v prodejně Katka Květiny na ulici Havlíčkova 1561, Otrokovice.

Členem Klubu přátel Kašavy se můžete stát vždy na dvě sezóny, slevy tedy můžete využít na šesti akcích. Stačí zaplatit pouhých 200 Kč a vyplnit lístek s údaji pro zaslání pozvánky. Prémie je vyhlašována na každou akci, tedy besedy u cimbálu a bál. Tou dnešní je **litr vína za polovinu**.

Členství v klubu si můžete založit na některé akci Kašavy, nebo nám můžete zavolat, či poslat e-mail na adresu info@soubor-kasava.cz.

Soubor lidových písní a tanců Valašský vojvoda (Kozlovice)

V době svého vzniku v roce 1970 si soubor říkal národopisná skupina Ondřejník. Navazoval na tradice tanečních skupin a hudeckých i cimbálových muzik, které v minulosti působily ve vesnicích okolo stejnojmenné hory a při prvních vystoupeních vycházel ze záznamů o účasti kozlovických tanečníků s Válkovou cimbálovou muzikou z Kunčic pod Ondřejníkem na slavné Národopisné výstavě československé v Praze roku 1895. A právě 75. výročí konání této výstavy vznik národopisné skupiny urychlilo. O pět let později měl kolektiv již vlastní cimbálovou muziku a změnil si název podle kdysi slavných valašských vojvodů, tedy vůdců valachů a správců salaší, kteří se řídili tzv. valašských právem. Za zmínku jistě stojí, že v Kozlovicích zapisoval lidové písně také Leoš Janáček, jehož rodné Hukvaldy leží nedaleko.

Kromě účasti na spoustě domácích a zahraničních festivalů se může soubor pochlubit tím, že je stálým účastníkem a spoluorganizátorem mezinárodního festivalu adventních a vánočních zvyků, koled a řemesel Souznění.

Fašančáři ze Strání

Skupina fašančářů, která přijala pozvání do dnešního pořadu, funguje ve stejném složení od roku 2003. Podle jejich vlastních slov nevnímají tanec podšable, se kterým do Fryštáku přijeli, pouze jako tradici či kulturní dědictví, ale jako součást sebe sama. Každý z tanečníků má totiž při obchůzce, resp. při tanci v kruhu své místo a každý je součástí jakéhosi tanečního rituálu. S tancem jsou spojeny okamžiky radosti, pokory i osobitosti, respektu a úcty, důvěry a vytrvalosti. Největším svátkem spojeným s tancem podšable je ve Strání samozřejmě masopustní festival s neodmyslitelnými úterními obchůzkami. Není tajemstvím, že si nejeden z tanečníků bere v těchto dnech dovolenou. Jako součást FS Javorina procestovali naši hosté s tancem nejen Českou republiku, ale také část Evropy. A svou dědinu, tu o fašanku protancovali doslova křížem krážem ulici po ulici. Fašank ve Strání je totiž něco, co jen tak nezažijete. Asi proto tak fascinoval i Leoše Janáčka...

Pavel Popelka (*1949)

Etnograf, sběratel písní, autor folklorních pořadů, publicista, gajdoš a zpěvák. Pochází ze Strání, od roku 1974 působí jako etnograf

v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě, v letech 1990–2015 jako ředitel. Realizoval řadu komplexních výzkumů lidové kultury Uherskobrodska a moravských Kopanic, ze kterých čerpá ve své publikační práci, při tvorbě výstav a pořadů a rovněž při spolupráci s rozhlasovými a televizními studií. Do muzejního archivu pořídil kolem tisícovky záznamů lidových písní z moravské strany Bílých Karpat a četné fotografické záznamy etnografických fenoménů.

Od roku 1977 autor četných pořadů na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici. V roce 1987 inicioval založení *Festivalu masopustních tradic* ve Strání, v roce 1998 založení *Musaionfilmu* – nesoutěžní přehlídky videotvorby českých muzeí, pořádané uherskobrodským muzeem.

Autorsky připravil řadu videodokumentů s národopisnou tematikou, z nichž mnohé získaly ocenění, podobně jako jeho fotografie. Uskutečnil bezmála šedesát výstav fotografií, k posledním tematickým celkům náleží *Etiopie*, *Podoby vody*, *Od jara do zimy – Slavnosti a rituály východní Moravy* a *Podoby víry – po stopách cyrilometodějské tradice*.

Je autorem jedenácti knih, např. *Příběhy v písních vyzpívané. Lidové balady z moravských Kopanic* (1995), *Písně z Bystřice pod Lopeníkem* (1997); *Řečeno písní. Lidové písně ze Strání* (2005); *Cestopisy, místopisy, povahopisy. Putování životem aneb smrt se rozcvičuje* (2003); *(Z)povídání z cest* (2006); *Rokem v dur i moll* (2008); *Od věnečku k obálence aneb Co všechno kdysi znamenala svatba* (2011) ad.

„POD ŠABLE“

Tanec mečový na naší domácí půdě

Leoš Janáček

Bylo to na svatodušní svátky r. 1904, kdy mne pan Alois Král, mladší učitel, pozval do Březové. Měl zapsaných množství textů lidových písní a bylo třeba je notovat.

Práce veselo skončena. Dětinnou příchyllost v „mladě“ obci jsme vyvolali. Nechtěla se rozloučit, až tam na hřebenu chotáru. Odtud odbočuje se do blízkého Strání.

Město bylo po zhoubném požáru. Již se zotavovalo. Odskočili jsme tam. Pan nadučitel Kopečný mi připomněl pěkné tance Stráněnských. Rychlý posel do *bzineckých kopanic* přivedl gajdoše. Jen se prošel s gajdami z horního konce na dolní a již *průvodem* se vracel. V školní světelnici, bylo již k večeru, provedlo několik šohajů ukázkou též „pod šable“.

Zavést Stráněnské do Brna, předvésti tu tanec, nezapomněť na něj i při návštěvě pražských hostů z Luhačovic ve Strání, bylo u mne jedinou myšlenkou: tak se mi zalíbil. –

Niž zajímavého tance spřádá dále prof. Pospíšil. Z jeho srovnávací stati, otiskované v Národopisném věstníku (1911, únor – březen), dočítáme se, že o tanec stráněnský zajímá se vídeňský indolog Leopold von Schroeder. Týž praví, že není vyloučeno, *jelikož mečové tance až do árijského pravěku sahají*, aby „pod šable“ nebylo samostatného slovanského původu. Jisto je, že stráněnské „pod šable“ *je v lidu našem nejdéle vůbec zachovaný mečový tanec*.

I jistě bude snahou pracovní komise pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku udržeti „pod šable“ co možná dlouho ne jako „nejmladší“, ale jako „nejstarší“ mečový tanec.

Tempo návyku, zvyklostí rozmanitých u jednotlivce není z nejrychlejších; vím o něm jistotu při vývinu mluvy. Návyk, jenž zasahuje kraje, ujímá se v životě lidu, je zdrojem poezie písňové, stává se obřadem v sociálním pořádku, nezakoření se ani od r. 1768, ani od druhé polovice 19. století. Čím by se měl vlastně zakořenit, přebrán snad od sklářů Liechtensteinských? Typem písňovým se to nestalo, slovesnou poezií (překladem?) jistě ne. Zbývala by pouze část *choreografická*; jak ta sdělána, ukáže se *Společenskou odluku* mezi skláři z Huti a Stráněnskými jen tak mimochodem připomínám.

Osm obrázků, obzvláště onen se zasněženou chaloupkou, podařilo se prof. Františku Pospíšilovi. Spadá obřad do doby ostatkové. Již Sušil, Bartoš, Zeman, Doufalík připomínají „pod šable“; zvěděli tanec ve Slavkově a Horněmčí, ve Velké, v Nové Lhotě, v Záhorovicích, v Bystřici, ve Strání, na Uherském Slovensku, na Vápenkách.

Kulturní důležitost teprve teď vystupuje.

Večery, beletristická příloha Lidových novin, 29. 4. 1911

„U HARABIŠA“

Leoš Janáček

Údolí v obou koncích zúžené, jen co protěká Ondřejnica a vedle ní co probíhá silnice. Levý bok: poslední svah Kazničova; pravý bok: sestupuje tu kterási pata Babí hůry.

U rovného políčka přikrčuje se k zemi hospoda „U Harabiša“.

Na svahu Babí hůry dvě tři chaty; k Měrkovicům mlýn.

V počátku září stíny večerní se už brzo sem stahovaly a hustly.

V okýnkách hospody blikalo už potměšile červenavé světlo. A když noc zčernala, bylo tu jako na dně kotla.

V jizbě namačkáno děvuch, „pacholků“, bab s děckami na rukou. Sběhli se z Měrkovic, Kozlovic za kunčickými hudci.

Tělo na těle. Vášně tance. Vzduch byl dusivý a mokrá výpary.

Stojíme u dveří. Mihani pohybů, lepkavé v potu tváře, křik, výskot, hudců tónový vztek: bylo to jako obraz nalepený na průzračné šedi.

Ustrnulý zrak básníkův, P. Vladimíra Šťastného, a můj dychtivý sledoval var lašských tanců.

*

Konce jsme nedočkali. Bledý již měsíc svítil nám na cestu, na Ukvaly.

Pro děvuchy a „pacholky“ přišli si hospodáři.

*

To je již dávno. To bylo roku 1881.

Hospody „U Harabiša“ již není...

Lidové noviny, 30. 11. 1924

MINISTERSTVO
KULTURY

Obec Kašava

Obec Lukov

Město Fryšták

Mediální partneri:

emersion
software

Autobusová doprava
Josef Dubovský

IMC ENGINEERING s.r.o.

elements koupelny

Leoš Janáček (1854–1928)

Taneční pár z Kozlovic předvádí tanec „zeman“. Foto L. Janáček

Programový sborník 85. besedy u cimbálu Valašského souboru Kašava

Redakce: Lucie Uhlíková, Kristýna Kubičková, Petr Zbranek

Fotografie: dokumentační fondy brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR, archivy účinkujících

Vydal: Valašský soubor Kašava, z. s., Zlín 2018

www.soubor-kasava.cz, info@soubor-kasava.cz

Tisk: Střední průmyslová škola polytechnická - Centrum odborné přípravy Zlín, polygrafické obory

Odjezdy autobusů

0.15 Fryšták – Jižní Svahy – ZUŠ Štefánikova – nemocnice – Vysoká mez

1.30 Fryšták – Jižní Svahy – ZUŠ Štefánikova – nemocnice – Vysoká mez